

Rekordowo liczna kolonia lęgowa mew czarnogłowych *Ichthyaetus melanocephalus* na żwirowni Bieńkowice w dolinie górnej Odry w 2018 roku

The largest breeding colony of Mediterranean Gulls *Ichthyaetus melanocephalus* in a gravel-pit in Bieńkowice, upper Odra valley, in 2018

Szymon Beuch¹, Radosław Gwóźdź²

Górnośląskie Koło Ornitologiczne
Dział Przyrody, Muzeum Górnośląskie
pl. Jana III Sobieskiego 2, 41-902 Bytom
¹e-mail: szymon.beuch@gmail.com
²e-mail: influence@influence.pl

Na przełomie kwietnia i maja 2018 r., na terenie czynnej żwirowni w Bieńkowicach (gm. Krzyżanowice, pow. raciborski, woj. śląskie), w dolinie górnej Odry, zaobserwowaliśmy duże koncentracje dorosłych mew czarnogłowych *Ichthyaetus melanocephalus* wewnątrz kolonii lęgowej śmieszki *Chroicocephalus ridibundus*. W dniu 25.04 widzieliśmy jednocześnie 19 osobników, z których część mogła być ptakami wysiadującymi. Dość wysoka roślinność zielna na wyspie z kolonią lęgową uniemożliwiała jednak dokładne policzenie i jednoznaczne określenie statusu obecnych tam mew czarnogłowych wyłącznie za pomocą lunety. Jednocześnie dotarły do nas informacje, iż w najważniejszych śląskich koloniach lęgowych tego gatunku – na Zb. Mietkowskim i Zb. Nyskim liczebności są w tym roku zaskakująco niskie (oscylujące w granicach kilku par lęgowych). Tym bardziej istotne było ustalenie sytuacji na nowym stanowisku.

W dniu 9.05 za pomocą drona Phantom 4 Pro, nawigowanego przez Marcina Karetę, udało nam się zrobić szereg zdjęć całej powierzchni wyspy z wysokości 10 i 30 m. Dokładna analiza wszystkich fotografii wykazała jednoczesną obecność 56 osobników mewy czarnogłowej (w tym 54 ptaków po trzecim i w trzecim roku życia oraz dwóch ptaków w drugim roku życia). Spośród sfotografowanych ptaków u 44 udało się potwierdzić wysiadywanie na gniazdach. Były to ptaki, które na zdjęciu przyjmowały ewidentną pozycję wysiadującą i najczęściej otoczone były „wiankiem” suchych roślin stanowiących budulec gniazda. U ptaków znajdujących się w kępach wysokiej roślinności trawiastej nie było widać budulca gniazdowego, ale sytuację, iż były to odpoczywające, niewysiadujące ptaki, uznano w takim środowisku za mało prawdopodobną. U kilkunastu ptaków (13-14) uchwycono na zdjęciu prawdopodobnie moment obracania jaj,

Fot. 1. Widok na fragment wyspy z kolonią lęgową mew czarnogłowych *Ichthyaetus melanocephalus* w Bieńkowicach, kwiecień 2018 r. (fot. R. Gwóźdź)

Photo 1. View at the part of the island with a colony of Mediterranean Gulls *Ichthyaetus melanocephalus* in Bieńkowice, April 2018.

Fot. 2. Wyspa z kolonią lęgową mew czarnogłowych *Ichthyaetus melanocephalus*, śmieszek *Chroicocephalus ridibundus* i rybitw rzecznych *Sterna hirundo* w Bieńkowicach widziana z drona, maj 2018 r. (fot. M. Karetta)

Photo 2. Aerial picture of the island with a nesting colony of Mediterranean Gulls, Black-headed Gulls and Common Terns in Bieńkowice, viewed from a drone

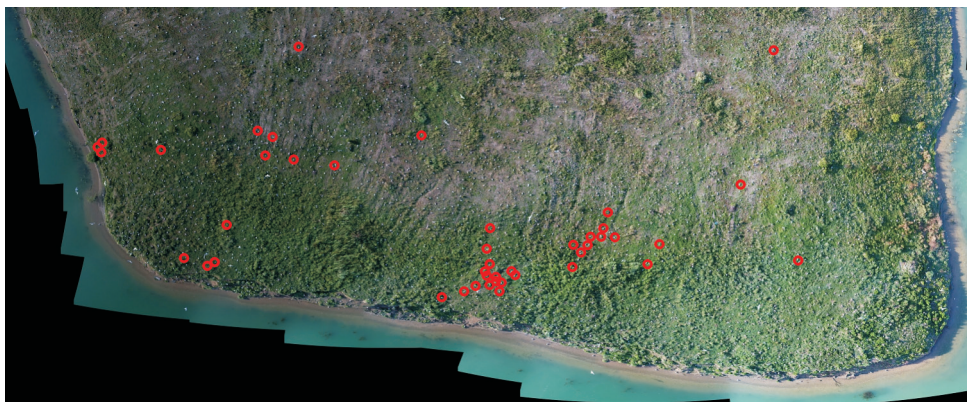
co pozwoliło dodatkowo potwierdzić lęg. 12 osobników, które zostały uznane za nie-lęgowe lub których lęgowość budziła wątpliwości, stały obok ptaków wysiadujących bądź spały bez jednoznacznych oznak wysiadywania. Widziano też dwa ptaki w drugim roku życia, które zachowywały się jak para (tokowały), ale prawdopodobnie nie brały udziału w lęgach. Populację lęgową mewy czarnogłowej w tym miejscu oceniono więc na co najmniej 44 pary lęgowe. Prócz tego, dzięki zdjęciom z drona, uzyskano informację, iż tego dnia na wyspie gniazdowały również 2874 pary śmieszek i 244 pary rybitw rzecznych *Sterna hirundo*. Ich status lęgowości oceniono podobnie jak w przypadku mew czarnogłowych, przy czym dla rybitw rzecznych nie stosowano kryterium obecności materiału gniazdowego, którego najczęściej, z perspektywy drona, w ogóle nie było widać.

W dniach 26.05, 1.06, 6.06 i 11.06, z pomocą Macieja Gajewskiego (1.06) i Jacka Betlei (6.06), dopłynęliśmy na wyspę w celu bezpośredniej kontroli stanu zasiedlenia, obrączkowania piskląt i ptaków dorosłych oraz odczytania obrączek. W trakcie pierwszej kontroli w kolonii udało się bezpośrednio znaleźć około 25 nadal wysiadywanych gniazd mewy czarnogłowej oraz dziewięć opuszczonych (chłodne skorupy jaj lub rozwleczone jaja poza gniazdo albo martwe pisklęta w samym gnieździe). Znalezione wówczas również wiele ewidentnie zabitych piskląt, prawdopodobnie przez naziemnego drapieżnika. Około dziesięciu martwych piskląt w różnym wieku znaleziono już poza gniazdami, których dokładnej lokalizacji na wyspie nie udało się przez to potwierdzić. Każda kolejna kontrola wyspy wykazywała coraz

mniej czynnych, a coraz więcej opuszczonych gniazd i martwych piskląt wszystkich gniazdujących tu gatunków. Jednakże w wyniku tych kontroli udało się znaleźć trzy nowe gniazda, niewidziane przy pierwszej wizycie w kolonii. Bezpośrednie kontrole potwierdziły więc obecność co najmniej 40 gniazd, co dodatkowo uwiarygadnia wynik uzyskany przy pomocy zdjęć z drona.

Na początku czerwca w wyniku silnych upałów poziom wody w zbiorniku spadł na tyle, że powstał szeroki pomost lądowy pomiędzy wyspą a najbliższym brzegiem. Od tego momentu, na skutek intensywnej penetracji wyspy przez drapieżne ssaki, kolonia mew czarnogłowych bardzo szybko zanikła. Zabite zostały prawdopodobnie wszystkie pisklęta, a ptaki dorosłe opuściły lęgowisko. Podobny los spotkał całą populację rybitwy rzecznej. Do końca czerwca utrzymały się tylko niektóre pary śmieszek, u których wykazano nawet sukces lęgowy (kilkadziesiąt lotnych młodych).

W trakcie wizyt w kolonii udało się zaobrazkować czerwonymi plastikowymi obrączkami 22 mewy czarnogłowe (13 piskląt i 9 ptaków w trzecim lub po trzecim roku życia). Z czterech zaobrazkowanych dorosłych osobników do końca listopada 2018 r. uzyskano informacje powrotne. Trzy z nich były odczytane nad Kanałem La Manche we Francji, a jeden w południowej Portugalii. Spośród lęgowych mew czarnogłowych w kolonii w Bieńkowicach udało się odczytać dziewięć obrączek – 5 polskich, 2 czeskie, jedną duńską i jedną belgijską. Interesującym był fakt jednoczesnej obecności w kolonii w Bieńkowicach ptaka zaobrazkowanego

Fot. 3. Zasiedlony przez mewy fragment wyspy sfotografowany z drona. Na czerwono zaznaczone wysiadujące osobniki mew czarnogłowych *Ichthyaeetus melanocephalus* (fot. M. Karetta)

Photo 3. Drone picture of a part of the island inhabited by gulls. Incubated nests of Mediterranean Gulls are marked in red

Fot. 4. Zbliżenie na fragment kolonii mew z wysokości 10 m. Wysiadujące gatunki były z tej wysokości łatwo rozpoznawalne (fot. M. Karetta)

Photo 4. A part of a colony photographed from an altitude of 10 m. Incubating individuals were easily identified to the species level from this distance

jako lęgowego w 2011 r. na Zb. Nyskim oraz zaobraczkowanego wtedy pisklęcia z jego lęgu.

Wyspa, na której stwierdzono opisywane lęgi znajduje się w południowej części 50-hektarowego zbiornika powyro-biskowego. Ma ona powierzchnię ok. 1,8 ha i została utworzona ok. 2015 r. przez właścicieli żwirowni, w celu zapewnienia miejsca lęgowego dla ptaków. W pierwszych dwóch latach nie stwierdzono na niej prób lęgów, a śmieszki i rybitwy rzeczne gnieździły się (odpowiednio 120 i 58 par) na dwóch mniejszych wyspach w innej części żwirowni. Dopiero wiosną 2017 r., kiedy poprzednio zajmowane stanowiska uległy rozmyciu przez wodę i zarosnięciu łożą, ptaki zasiedliły opisywaną tu dużą wyspę w południowo-zachodniej części żwirowni. Stwierdzono wtedy co najmniej 120 wysiadujących par śmieszek i 68 par rybitw rzecznych. Jednak ptaki liczono wówczas tylko na zachodnim skrawku wyspy, przy pomocy lunety z odległości około 300 m, więc na pewno był to tylko niewielki ułamek rzeczywistej populacji. W kolonii widywano wówczas jednego trzeciorocznego osobnika mewy czarnogłowej, ale nie zachowywał się on jak ptak lęgowy. Nie kontrolowano wtedy jednak całej powierzchni wyspy za pomocą drona, ani nie dokonano bezpośredniej kontroli kolonii, przez co rzeczywisty stan jej zasiedlenia przez mewy czarnogłowe w 2017 r. jest nieznany.

Mewa czarnogłowa jest stosunkowo nowym gatunkiem lęgowym w polskiej awifaunie. Zaczęła się tu gnieździć w 1981 r., a od 1991 r. jej populacja stopniowo rosła. W 2007 r. liczebność osiągnęła 96 par lęgowych i od tamtej pory fluktuuje po-

między 55 a 97 par. W ostatnich latach gatunek zasiedla najliczniej południe kraju, zwłaszcza Śląsk, który skupia 55-65% populacji (Stawarczyk i in. 2017). W 2018 r. w całej Polsce gniazdowało co najmniej 88 par lęgowych mewy czarnogłowej (P. Zieliński – inf. niepubl.), co oznacza, że kolonia w Bieńkowicach skupiała w tym roku połowę krajowej populacji gatunku. Uzyskana przez nas liczebność dorównuje całej krajowej populacji w bardzo słabym sezonie 2017 r., kiedy w całej Polsce odnotowano dokładnie 44 pary (Chodkiewicz i in. 2018). Opisywana tu kolonia 44 par jest największym skupiskiem lęgowym opisanym dotąd z terenu Polski. Nieco niższą liczebność – 42 pary lęgowe wykazano w 2014 r. na Zb. Mietkowskim (Stawarczyk i in. 2017).

W kolejnym sezonie lęgowym planujemy kontynuowanie monitoringu tego stanowiska lęgowego za pomocą drona, co jest obecnie najbardziej skuteczną, wydajną oraz najmniej inwazyjną metodą liczenia kolonijnych ptaków lęgowych (Zboryt 2018). W przypadku uzyskania zgody właścicieli żwirowni chcemy wprowadzić działania czynnej ochrony kolonii, szczególnie poprzez przeciwdziałanie drapieżnictwu ssaków.

Podziękowania

Składamy serdeczne podziękowania firmie Alas Utex Sp. z o.o. za umożliwienie prowadzenia badań na terenie żwirowni. Dziękujemy Marcinowi Karetcie za pomoc w liczeniu gniazd mew czarnogłowych przy pomocy drona, a także Maciejowi Gajewskiemu i Jackowi Betlei za cenne uwagi i wsparcie przy kontroli gniazd i chwytaniu ptaków lęgowych.

Summary

In 2018 the largest Polish colony of the Mediterranean Gull was found in a gravel-pit located in Bieńkowice in the valley of the upper Odra river (the southern part of Upper Silesia). Drone photos suggested that the colony hosted at least 44 occupied nests. Furthermore, one photography showed 56 adult individuals of the species. The total Polish population of the Mediterranean Gull has been estimated in recent years at 44-97 breeding pairs. In 2018 at least 88 pairs of the species nested in Poland, so the focal population hosted 50% of the national population. Until recently, before the colony in Bieńkowice was found, the largest breeding colony of the species (42 pairs) had been described from the Mietkowski Reservoir.

Literatura

Chodkiewicz T., Neubauer G., Sikora A., Ławicki Ł., Meissner W., Bobrek R., Cenian Z., Bzoma S., Betleja J., Kuczyński L., Moczarska J., Rohde Z., Rubacha S., Wieloch M., Wylegała P., Zielińska M., Zieliński P., Chylarecki P. 2018. Monitoring Ptaków Polski w latach 2016-2018. Biuletyn Monitoringu Przyrody 17.

Stawarczyk T., Cofta T., Kajzer Z., Lontkowski J., Sikora A. 2017. Rzadkie ptaki Polski. Studio B&W Wojciech Janecki, Sosnowiec.

Zboryt A. 2018. Oddziaływanie dronów na ptaki oraz ich zastosowanie w badaniach ornitologicznych i ochronie. *Ornis Pol.* 59: 56-70.